

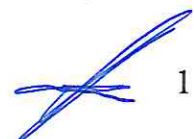
RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pana mgr. Łukasza Mikołajczyka pod tytułem „BEZPIECZEŃSTWO OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH RUCHOWO W WARUNKACH WYMUSZONEJ EWAKUACJI” ss. 481, przygotowanej pod kierownictwem naukowym dr hab. Ireneusza T. Dziubka, prof. Akademii Kaliskiej i promotor pomocniczą dr Izabelę Rącką w Akademii Kaliskiej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego

UWAGI OGÓLNE

Zagadnienie dotyczące prezentowanej problematyki zawartej w tytule: *Bezpieczeństwo osób niepełnosprawnych ruchowo w warunkach wymuszonej ewakuacji* wynikają nie tylko z doświadczeń pozyskanych w okresie trwania pandemii *Covid-19*, które spowodowały konieczność podejmowania zróżnicowanych decyzji, ale również z tych, które korespondują z nowymi wyzwaniami, jakie towarzyszą *bezpieczeństwu zdrowotnemu*. Autor dysertacji zwraca szczególną uwagę na współczesne pozycjonowanie i atrybuty wynikające z szeregu właściwości *bezpieczeństwa osobistego człowieka* ograniczonego ruchowo (s.5). Prezentowany katalog potrzeb u osób z uszkodzonymi funkcjami przemieszczania się powiązано z ustalonymi rodzajami zagrożeń i wynikającym z nich ryzykiem ewakuacji, która dotyka niepełnosprawnych. Zasadne wydaje się stwierdzenie Autora, że w warunkach wymuszonego ewakuowania, brakuje dla takich osób koniecznych rozwiązań. Założenia te pozwoliły również włączyć się aktywnie do prac zespołu naukowego funkcjonującego w ramach wielomodułowego Projektu Naukowo-Badawczego Akademii Kaliskiej pod tytułem: *Organizacja bezpieczeństwa pacjentów ograniczonych ruchowo*. Struktura rozprawy doktorskiej obejmuje części: teoretyczną oraz empiryczną. Składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisu rysunków, spisu tabel, spisu wykresów i załączników.

Rozdział pierwszy to aspekty uzasadniające dokonany wybór przedmiotu oraz celu badań naukowych. Przedstawiono problemy badawcze i hipotezy. Zaprezentowano wykorzystane metody, techniki i narzędzia badawcze, a także dokonano prezentacji procesu badań. Główny problem badawczy sprowadzono do pytania: *Jakie zmiany powinny nastąpić w organizacji bezpieczeństwa osób niepełnosprawnych ruchowo, by mogły być efektywnie ewakuowane, pomimo istniejących wyzwań obiektowych i typowych następstw dla tego procesu?*. Sformułowano również hipotezę główną która w mojej subiektywnej ocenie jest zbyt

rozbudowana i trudno w niej doszukać się przypuszczenia, co stanie się w określonej sytuacji. Kolejne rozdziały od drugiego do szóstego zakończono wyłonionymi, a następnie syntetycznie opracowanymi wnioskami. Odnoszą się one kolejno do istoty bezpieczeństwa, stowarzyszonych z tym kategorii i złożonego pozycjonowania bezpieczeństwa zdrowotnego, problematyki bezpieczeństwa osobistego człowieka, ukazując dokonujące się w tym względzie przekształcenia, objawione potrzeby i wynikające z tego obiektywne i subiektywne diagnozowanie stanu bezpieczeństwa. W kolejnym czwartym rozdziale przedstawiono czynniki ryzyka zdrowotnego i następstwa braku aktywności fizycznej osób z uszkodzonymi funkcjami przemieszczania się. Poddano analizie społeczną i personalną akcelerację zagrożeń bezpieczeństwa osób dysfunkcyjnych ruchowo, uwzględniając braki w realizacji potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo, w tym sposoby zarządzania bezpieczeństwem osób z uszkodzonymi funkcjami przemieszczania się. Piąty rozdział to charakterystyki zagrożeń i występującego wówczas ryzyka ewakuacyjnego. Autor dokonuje tutaj analizy przez pryzmat wymogów prawnych, zachowań osób funkcyjnych i skuteczności stosowanych rozwiązań. Wszystko to razem powiązано z rozpoznanymi wyzwaniem natury obiektowej i częstymi tego następstwami w realizowanym procesie ewakuacji. Ostatni szósty rozdział dysertacji to autorska *koncepcja wsparcia osób z bezsilnością ruchową*. Złożoność organizacyjno-logistyczna ewakuowania osób niepełnosprawnych i dotychczas stosowane w tym względzie rozwiązania, wsparte założeniami projektowo-adaptacyjnymi łożka, pozwalającego dokonać szybkiej ewakuacji osób z ograniczeniami ruchowymi, stanowi praktyczny element (wnioski *de lege ferenda*) propozycji rozwiązań prezentowanych przez Doktoranta. Zakończenie stanowi próbę rekapitulacji podstawowych tez przedstawianych i opisywanych w poszczególnych rozdziałach a szczególnie stopnia realizacji zamierzonych celów i weryfikacji hipotez. Podsumowano w nim całość wyróżnionych zagadnień i przedstawiono konkluzję wskazującą na perspektywy nowych obszarów badań.

Oceniam, że praca wartościuje zjawiska, zdarzenia, procesy i nadaje im określoną perspektywę poznawczą, obejmując tym samym ważny poznawczo obszar badań.

Rozdział 1. Podstawy metodologiczne badań

1.1. Ocena metodologiczna

Rozprawa doktorska przedstawiona przez mgr. Łukasza Mikołajczyka jest dobrze skonstruowana pod względem metodologicznym. Doktorant w sposób przekonujący uzasadnia potrzebę podjęcia badań w przedmiotowej problematyce. Przedstawia genezę podjętych przez siebie badań, przedmiot badań, cel badań, główny problem badawczy i problemy szczegółowe. Zaprezentowane zostały również wykorzystane metody, techniki i narzędzia badawcze, a także

dokonano prezentacji procesu badań. Zasadność podjęcia badań nie budzi większych zastrzeżeń - odnosi się bowiem do bezpieczeństwa człowieka, a w tym przypadku do bezpieczeństwa zdrowotnego. Zarówno bezpieczeństwo, jak i zdrowie, należą do wartości plasujących się wysoko w hierarchii potrzeb ludzkich, dlatego w zakresie działalności państwa znajduje się stworzenie i obsługa systemu opieki zdrowotnej i ochrony zdrowia (s.17). Prowadzone badania potwierdzają, że nagła ewakuacja może powodować poczucie zagrożenia, a w przypadku posiadanego ograniczenia ruchowego powoduje niepewność co do udzielenia pomocy przez inne osoby w sytuacji zagrożenia oraz istotne zachwianie funkcji uznanych społecznie. Zasadne i trafne wydaje się również stwierdzenie Doktoranta, że troska o bezpieczeństwo ludzi z niepełnosprawnościami ruchowymi staje się szczególnie ważna, zarówno dla tych, którzy zmagają się z różnymi formami niepełnosprawności, jak i dla podmiotów odpowiedzialnych za szeroko pojęte bezpieczeństwo ludności (s.18).

1.2. Przedmiot i cel badań

Doktorant zasadnie przedstawia przedmiot badań, którym będzie bezpieczeństwo zdrowotne osób niepełnosprawnych postrzegane w stanie złożonych sytuacyjnie zagrożeń, wymuszających ostatecznie ich ewakuację. Rozważania te prowadzą do sformułowania i sprecyzowania głównego celu badań, postrzeganego w kategoriach *poznawczych* (teoretycznych) i *praktycznych* (użytkowych). Kolejnym etapem procesu podejmowanych badań jest określenie głównego ich celu czyli stworzenie rozwiązania wspierającego bezpieczną ewakuację osób niepełnosprawnych ruchowo, co wymagało osiągnięcia pięciu celów cząstkowych. Tak zaprezentowany i określony proces badawczy pozwolił wskazać dotychczas występujące prawidłowości wspierania osób niepełnosprawnych w warunkach wymuszonej ewakuacji, a następnie przyczynił się do formułowania wniosków dotyczących ewentualnych zmian uzasadniających prace modelowo wspierające ten proces (s.20).

1.3. Problemy badawcze i hipotezy

Swoje rozważania w tym wymiarze Doktorant wyprowadza ze stwierdzenia, że współczesne pojmowanie bezpieczeństwa jest wieloaspektowe i charakteryzuje się transdyscyplinarnością. Zasadne więc wydaje się wyeksplorować zarówno w ujęciu teoretycznym, jak i użytkowym, bezpieczeństwo zdrowotne. Zmieniająca się sytuacja wewnętrzna (pandemia *Covid*) jak i zewnętrzna (wojna w Ukrainie) kształtowały symptomy utwierdzające w przekonaniu, że bezpieczeństwo osobiste znalazło się wówczas w diametralnie innej optyce o charakterze *ocennym* - w skrajnych sytuacjach dotyczących bezpieczeństwa osób ograniczonych ruchowo. Stąd też zasadne wydaje się podjęcie badań, a tym samym poszukiwania skutecznych rozwiązań dotyczących zmian organizacji bezpieczeństwa osób

niepełnosprawnych ruchowo, aby można było efektywnie ich ewakuować. Tak przedstawiony główny problem badawczy dopełniony został poprzez pięć problemów cząstkowych (szczegółowych), które rozpatrywane łącznie stanowią uporządkowaną logicznie całość (s.21). Kolejnym etapem prowadzonych badań było opracowanie hipotezy głównej i hipotez szczegółowych. Stwierdzono, że w zależności od stopnia i rodzaju niepełnosprawności osoby niepełnosprawne z dysfunkcjami ruchu ewakuują się z różną prędkością i mają zróżnicowane wymagania w zakresie udzielenia im niezbędnej pomocy. Większość obowiązujących obecnie przepisów i planów dotyczących ewakuacji osób z niepełnosprawnościami nie jest dostosowanych do faktycznych wymagań. Wynika to z tego, że przepisy nie regulują precyzyjnie w jaki sposób taką ewakuację przygotować (s.23). Taka ocena istniejącego stanu rzeczy, a także analiza problematyki badawczej, celów pracy i problemów badawczych stała się podstawą do sformułowania głównej hipotezy badawczej oraz hipotez szczegółowych. Nie jest dla recenzenta rzeczą zrozumiałą, skąd się wzięła tak rozbudowana główna hipoteza badawcza - proszę o wyjaśnienie. W przypadku hipotez szczegółowych Doktorant formułuje je w ilości pięciu, co stanowi analogię do poszczególnych rozdziałów pracy.

1.4. Metody, techniki i narzędzia badawcze

Odnosząc się do prezentowanych metod, technik i narzędzi badawczych należy stwierdzić, że Doktorant rozpoczyna ten wywód od ukazania powszechnie uznawanych w środowisku naukowym *teoretycznych* i *empirycznych* metod badawczych, czyli tych ogólnie stosowanych w naukach społecznych. Wśród zastosowanych metod *teoretycznych* należy wskazać: analizę, syntezę, porównanie, analogię, abstrahowanie i uogólnienie, którymi zostały objęte wszystkie problemy badawcze. Ich zastosowanie pozwoliło na pozyskanie wartościowych informacji, umożliwiając tym samym wytyczenie kierunków prowadzonych dociekań oraz stworzenie teoretycznych założeń w kontekście badanego problemu. Stosując metody empiryczne uzyskiwano pewnego typu informację o rzeczywistości niezbędnej dla rozwiązania określonego problemu badawczego przez szeroko pojmowaną obserwację rzeczywistości. Zastosowanie obu metod badawczych pozwoliło na uzyskanie nowej wiedzy z zakresu pożądaných bądź koniecznych zmian systemu bezpieczeństwa, norm prawnych, w tym prawa budowlanego, likwidacji barier architektonicznych, zmian w organizacji ewakuacji osób niepełnosprawnych ruchowo, a także ewolucji postawy społecznej wobec ludzi niepełnosprawnych (s.27). W dysertacji zastosowano również metodę sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki ankietowania i narzędzia w postaci kwestionariusza ankiety. Przyjęta w pracy wykładania poznania naukowego została

sporządzona właściwie w zakresie przeprowadzonych badań. Pozytywnie należy ocenić wykorzystane pozycje zawarte w bibliografii, które pozwoliły na zebranie poglądów dotyczących badanego problemu i przyczyniły się do określenia kierunków dalszych czynności z zastosowaniem empirycznych metod badawczych.

Przyjęte założenia metodologiczne oraz sposób wykorzystania metod badawczych świadczy o opanowaniu przez Doktoranta metodologii prowadzenia badań naukowych.

1.5. Ocena redakcyjna rozprawy

Pozytywnie odnieść należy się również do pisarskiego ujęcia wyników badań. W rozprawie dominuje poprawny język, co potwierdza fakt, że Doktorant potrafi korzystać ze zgromadzonego materiału źródłowego oraz wyników przeprowadzonych badań, ale również przedstawić je w formie wymaganej dla prac naukowych. Za wystarczający należy uznać także zbiór rysunków, tabel, wykresów i załączników, które stanowią uzupełnienie oraz dopełnienie podejmowanych w treści pracy kwestii.

Rozdział 2. Zasadnicze tendencje współczesnego pojmowania bezpieczeństwa

W rozdziale tym Doktorant podejmuje się niełatwej próby oceny i zbadania zasadniczych tendencji współczesnego pojmowania bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa zdrowotnego. Wykorzystując szeroką gamę metod badawczych: analizę, syntezę, porównanie, abstrahowanie i uogólnienie oraz sondaż diagnostyczny, podejmuje się próby odpowiedzi na postawiony problem badawczy w postaci pytania: *Jakie są aktualnie tendencje w transdyscyplinarnym pojmowaniu bezpieczeństwa wraz z pozycjonowaniem w tym procesie bezpieczeństwa zdrowotnego?* Ukazując i analizując poglądy różnych Autorów stwierdza, że współcześnie pojmowane i definiowane bezpieczeństwo nabiera nowych kształtów, chociaż w najprostszym jego ujęciu to stan, który niweluje poczucie zagrożenia (s.45). Prowadząc badania poddaje analizie przez respondentów rozumienie pojęcia bezpieczeństwo i stwierdza, że współczesne jego pojmowanie znacznie różni się od jego ustalonych definicji w przeszłości. Swym zasięgiem obejmuje bowiem coraz szersze zagadnienia polityczne, wojskowe, gospodarcze, technologiczne, ekologiczne, społeczne czy humanitarne (s.47). Tak więc słuszne wydaje się stwierdzenie, że współczesne analizy, sprowadzające się do rozpoznania istoty bezpieczeństwa, wskazują na złożoność i wielowymiarowość tego pojęcia. Związane jest to - jak słusznie zauważa Doktorant - z bogactwem kategorii poznawczych bezpieczeństwa oraz tego, że reprezentanci poszczególnych nauk zaczęli określać i opisywać je w świetle wiedzy, terminologii i potrzeb swojej własnej dyscypliny, a nawet subdyscypliny. Pomimo takiej złożoności bezpieczeństwo dotyczy wielu obszarów i zjawisk fizycznych czy przyrodniczych, ale nade wszystko jest rozumiane w świetle szeroko pojętych potrzeb i wartości człowieka,

niezależnie od przestrzeni w jakiej funkcjonuje. Na podkreślenie zasługuje fakt, że współczesne rozumienie bezpieczeństwa zakłada jego szerokie traktowanie, daleko wykraczające poza kwestie militarne.

Szczególnie istotnym dla niniejszej dysertacji pozostaje poczucie bezpieczeństwa osób niepełnosprawnych i umożliwienie człowiekowi zmagającemu się z brakiem pełnej sprawności prowadzenia stosunkowo normalnego, satysfakcjonującego życia, wypełnianie przypisanych ról społecznych w drodze do samospełnienia i urzeczywistniania własnego potencjału (s.54). W prezentowanych badaniach własnych Doktorant stwierdza, że respondenci zaliczyli do głównych walorów bezpieczeństwa osobistego (48%) przede wszystkim ochronę wartości istotnych dla każdego człowieka, m.in. życie, zdrowie, wolność, nietykalność osoby i mienia, swobodę przekonań, poglądów i prawo do pracy (s.58). Bezpieczeństwo wiąże się także z podejmowaniem analizy zagrożeń potencjalnych i rzeczywistych, ustaleniem ich źródła, rodzajów, zasięgu czasu i obszaru. Uwzględnia także stan zagrożenia jednostki, jej potrzeby, motywy działania i pełnione role społeczne. Ponadto jest to zjawisko stopniowalne i zmienne w czasie (s.61). Współcześnie zauważalne jest również badanie problemów bezpieczeństwa, które ulega częstym zmianom. Dotychczasowe paradygmaty tracą na aktualności i wartości z powodu nowych dynamicznych zmian i coraz większej złożoności otoczenia, jak również zmiennych ograniczeń prognozowania. Prowadzi to do poszukiwania nowych podejść, orientacji czy myślenia o bezpieczeństwie, w tym osób niepełnosprawnych, ujmowanych w sposób indywidualny i systemowy (s.70). W dalszej kolejności tego rozdziału Doktorant podejmuje się próby ukazania szerokiego definiowania bezpieczeństwa w ujęciu przedmiotowym i podmiotowym, nie tylko wąsko, sprowadzając je do zapewnienia potrzeby istnienia czy przetrwania, ale także szeroko. Ten sposób definiowania jest typowy dla nauk o bezpieczeństwie (securitologii). Różnorodność definicji analizowanego pojęcia oraz liczne czynniki wpływające na sposób definiowania tego terminu mają związek z odmiennymi ujęciami bezpieczeństwa, potrzeb i punktów widzenia podmiotu definiującego. W rezultacie powstają wieloaspektowe sposoby opisu tego zjawiska, różne jego postrzeganie, co utrudnia zdaniem Doktoranta opracowanie jego ujednoczonej definicji. Zasadne wydaje się podejmowanie prób łączenia wąskiego i szerokiego, negatywnego i pozytywnego definiowania tego pojęcia (s.83). Również w aspekcie bezpieczeństwa osób niepełnosprawnych stanowi to wielopłaszczyznowe i bardzo złożone zjawisko. Może ono mieć istotne znaczenie dla wszystkich ludzi, ponieważ umożliwi zdefiniowanie warunków, w których ochronę zapewnia się jednostkom o ograniczonych szansach właściwej ochrony. Trafne wydaje się stwierdzenie, że bezpieczeństwo osób niepełnosprawnych generuje większe ryzyko jego ograniczenia czy

braku. Może ona stać się ofiarą zdarzeń niezależnych od podmiotów lub wywołanych przez nie (zagrożenia psychiczne, fizyczne, inne). W wielu sytuacjach, w tym - zagrożenia życia, osoby niepełnosprawne potrzebują szczególnej ochrony i pomocy ze strony państwa, instytucji publicznych i samorządowych oraz otoczenia społecznego. Bezpieczeństwo osób niepełnosprawnych to nie tylko wartość, stan, ale przede wszystkim proces, w który poza nimi samymi angażuje się ich bliższe i dalsze otoczenie społeczne i instytucjonalne. Istotnym wymiarem bezpieczeństwa dla obywateli i społeczeństwa jest jego charakter zdrowotny. Bezpieczeństwo zdrowotne to ustawicznie podejmowane działania służące diagnozie zagrożeń zdrowotnych (subiektywnych i obiektywnych), rozwijaniu umiejętności reagowania na wyzwania i zagrożenia dla zdrowia oraz życia człowieka. Stąd też istotną rolę pełni edukacja zdrowotna. Jeżeli jest właściwie realizowana, to stanowi wówczas nieodłączny element edukacji dla bezpieczeństwa (s.97). W konkluzji do tego rozdziału Doktorant uznaje bezpieczeństwo zdrowotne za złożony system, w skład którego wchodzi wiele podsystemów i elementów oraz tworzy warunki, aby opisywać je systemowo. Dzięki niemu badacz może określić (rozszerzyć lub zawęzić) przedmiot badania, co umożliwia dokonanie właściwej analizy i oceny, w tym podjęcie badań nad systemem bezpieczeństwa zdrowotnego osób niepełnosprawnych (s.109). Wnioski do tego rozdziału stanowią podstawę dla częściowej weryfikacji hipotezy głównej oraz hipotezy szczegółowej H.1. Doktorant stwierdził, że istota i fenomen bezpieczeństwa cechują się dużą plastycznością, złożonością i dynamiką. Pozostają trudne do uchwycenia, określenia i zbadania. Bezpieczeństwo dotyczy różnych i licznych dyscyplin naukowych. Stworzyły one założenia teoretyczne i metodologiczne, pozwalające na podjęcie badań nad nowymi zjawiskami z obszaru bezpieczeństwa, powstały podstawy badań nad bezpieczeństwem osób niepełnosprawnych, które jest ujmowane indywidualnie i systemowo.

Rozdział 3. Personalny charakter wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa

Istotą tego rozdziału jest rozpatrywanie bezpieczeństwa z perspektywy jednostki, co wymaga uwzględnienia zagrożeń dla jej ochrony. Charakter zagrożeń może być determinowany przez jej właściwości somatyczne, poznawcze, emocjonalne, społeczne i materialne (ekonomiczne). Przede wszystkim wykazują one związek z cechami otoczenia przyrodniczego, cywilizacyjnego, społecznego i kulturowego danego człowieka. Główny problem badawczy dotyczy tutaj odpowiedzi na pytanie: *W jakim stopniu identyfikacja najbardziej prawdopodobnych wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa przekłada się na jego diagnozowanie na poziomie indywidualnym?* (s.111).

Podstawę bezpieczeństwa personalnego - jak słusznie zauważa Doktorant - stanowi holistyczny model opierający się na koncepcji *human security*, która została wypracowana w ramach realizacji Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (ang. UNDP), a upowszechniona w dokumencie *Human Development Report 1994 - New Dimensions of Human Security*. W koncepcji *human security* uwzględniono dwa aspekty bezpieczeństwa. Pierwszy dotyczy zagrożeń związanych z zaspokojeniem podstawowych potrzeb, obawami o utratę zdrowia, wykluczeniem społecznym i dyskryminacją. Drugi odnosi się do zdarzeń o charakterze nagłym, które wywierają wpływ na jednostki i zbiorowości (s.113). Doktorant podejmuje się tutaj analizy i przedstawia na podstawie dostępnych dokumentów główne cechy bezpieczeństwa współczesnego człowieka. Zwraca również uwagę na współzależność i wzajemne powiązanie wszystkich wymiarów bezpieczeństwa. Współczesne bezpieczeństwo rozszerza się pojęciowo z bezpieczeństwa narodów w kierunku bezpieczeństwa jednostek (horyzontalnie), uzupełniając perspektywę militarną o polityczną, ekonomiczną i środowiskową, a tym samym zakres bezpieczeństwa może zasadniczo otrzymać wymiar ludzki (s.115). Zasadne wydaje się stwierdzenie, że indywidualne i konkretne warunki bezpieczeństwa są określane z perspektywy danej osoby, jej kondycji fizycznej, psychicznej i duchowej. Determinują one jej poczucie bezpieczeństwa, będące subiektywną konfiguracją jej warunków życia i pewności trwania czy zagrożenia (s.122). Zgodzić się należy z Doktorantem, że bezpieczeństwo jednostki wiąże się z postrzeganiem człowieka jako bytu osobowego. Takie podejście wymusza jego podmiotowe traktowanie; ulokowanie go w centrum zainteresowania oraz pominięcie podejścia przedmiotowego (s.124). Szczególnie istotna wydaje się tutaj problematyka związana z niepełnosprawnością podejmowana przez badaczy reprezentujących różne dziedziny i dyscypliny naukowe. Jej multidyscyplinarny charakter powoduje, że dotychczas sformułowano wiele stanowisk i wskazano ich liczne aspekty w prezentowanych kolejnych, nowych modelach. Według *Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia* (ang. ICF), niepełnosprawność nie stanowi swoistego uporządkowania poszczególnych osób, lecz pewnych cech i charakterystyk, które dotyczą ich zdrowia na tle uwarunkowań życiowych i wpływów środowiskowych (s.125). Ważnym elementem stanowią zagrożenia naturalne i cywilne, które mogą być ze sobą powiązane, tworząc nowe, innego typu ryzyko. Zmienia się ich charakter, siła, zakres czy częstotliwość występowania a dynamiczny rozwój cywilizacji przyczynił się do zwiększenia zagrożenia bezpieczeństwa personalnego (s.144). W toku prowadzonego wywodu naukowego ukazano również personalne potrzeby bezpieczeństwa zdrowotnego. W szerokim rozumieniu obejmują one potrzeby, które dotyczą bycia zdrowym i życia w zdrowiu, a ich zaspokojenie pozwala

człowiekowi doświadczyć pełni swojego istnienia (s.148). Personalne potrzeby bezpieczeństwa zdrowotnego mają również charakter dynamiczny. Są determinowane przez wiek i potrzeby rozwojowe człowieka, jego kondycję zdrowotną, występujące problemy zdrowotne, wykonywany zawód i związane z nim ryzyko zawodowe. Wpływ mają na to również uwarunkowania środowiskowe, w tym zmiany społeczne, gospodarcze, kulturowe i technologiczne. Ich zakres i charakter zmieniają się, kiedy jednostka cechuje się niepełnosprawnością (s.152).

Rozdział ten stanowi próbę rekapitulacji podstawowych pojęć i uwarunkowań w zakresie bezpieczeństwa zdrowotnego. Zwieńczeniem tego rozdziału są obiektywne i subiektywne formy diagnozowania bezpieczeństwa indywidualnego. Przeprowadzone badania rozwiązały szczegółowy problem badawczy sformułowany w pytaniu: *W jakim stopniu identyfikacja najbardziej prawdopodobnych wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa przekłada się na jego diagnozowanie na poziomie indywidualnym?*. Dokonano również weryfikacji części przyjętej hipotezy głównej. Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano wnioski uwzględniające diagnozę subiektywnego lub/i obiektywnego indywidualnego poczucia bezpieczeństwa.

Rozdział 4. Zagrożenia bezpieczeństwa osób z dysfunkcją ruchu

W rozdziale tym Doktorant podejmuje się rozwiązanie kolejnego problemu badawczego sprowadzającego się do odpowiedzi na pytanie: *Jakie czynniki determinują bezpieczeństwo osób z dysfunkcją ruchu i od czego są uzależnione?*. Wykorzystane tutaj zostały następujące metody badawcze: analiza, synteza, porównanie, abstrahowanie i uogólnienie oraz sondaż diagnostyczny. W prezentowanym wywodzie naukowym przedstawiono czynniki ryzyka zdrowotnego i następstwa braku aktywności fizycznej osób z uszkodzonymi funkcjami przemieszczania się. Opisano społeczną i personalną akcelerację zagrożeń bezpieczeństwa osób dysfunkcyjnych ruchowo. Uwzględniono braki w realizacji potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo oraz sposoby zarządzania bezpieczeństwem z uszkodzonymi funkcjami przemieszczania się. W każdej z tych kategorii podmiotowych ryzyko zdrowotne może być zewnętrzne i wewnętrzne, chociaż często ma ono odmienny charakter. W grupie podwyższonego ryzyka znajdują się osoby niepełnosprawne, w tym te z uszkodzonymi funkcjami przemieszczania się, ponieważ do tej czynności niezbędna jest pomoc techniczna. Potrzebują one większego wsparcia i pomocy, aby móc zachować możliwie wysoki poziom samodzielności i doświadczać bezpieczeństwa. W grupie osób niepełnosprawnych z ograniczeniami w przemieszczaniu znajdują się te, u których przeprowadzono amputację kończyn, doszło do uszkodzenia kręgosłupa, występują choroby reumatyczne lub inne

schorzenia, stany wypadkowe i urazy. W prezentowanych wynikach badań stwierdzono, że 58% uczestników doświadczyło stanu ograniczenia ruchowego w wyniku choroby, wypadku, złamania kończyny czy innych podobnych okoliczności, które uniemożliwiały im samodzielne poruszanie się (s.193). Konieczne jest więc znoszenie barier utrudniających osobom niepełnosprawnym aktywność ruchową poprzez nowe uregulowania prawne nie tylko w transporcie zbiorowym, ale również budynkach użyteczności publicznej. Dominacja biernego stylu życia pod względem fizycznym osób niepełnosprawnych to źródło zagrożenia rozwoju lub pogłębiania się chorób i pogarszania się samopoczucia. W ich przypadku zwiększa się ryzyko wystąpienia otyłości, sztywności mięśni, chorób układu krążenia. Aby ograniczyć zagrożenie zdrowotne, którego źródłem jest hipokinezja, podejmowane są różne działania na szczeblu międzynarodowym, regionalnym, lokalnym i indywidualnym (s.208). Aby zachęcić osoby niepełnosprawne ruchowo do zwiększenia aktywności fizycznej, warto wdrożyć programy interwencyjne, ponieważ umożliwiają one skupienie uwagi na działaniach dostosowanych do określonej grupy ludności ich możliwości, potrzeb i oczekiwań. Społeczne zagrożenia bezpieczeństwa osób dysfunkcyjnych ruchowo to również stosunek społeczeństwa wobec ich potrzeb. W rezultacie doszło do utrwalenia stereotypów i uprzedzeń wobec tej grupy społecznej. Również polskie społeczeństwo cechuje się ambiwalentną postawą wobec aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych ruchowo. W rezultacie napotykają one na liczne przeszkody na rynku pracy, uniemożliwiają jej podjęcie. Należą do nich ograniczona liczba miejsc pracy adekwatnych do możliwości i kompetencji osób z niepełnosprawnościami ruchowymi czy negatywne nastawienie ich społecznego otoczenia do procesu aktywizacji zawodowej (s.220). Osoby z dysfunkcjami ruchu stanowią dużą i stale powiększającą się grupę niepełnosprawnych w Polsce. Nadal występują tutaj duże deficyty w tym zakresie, szczególnie w rozwiązaniach instytucjonalnych i finansowych, co prowadzi do małej aktywności zawodowej (s.268). Zasadne i trafne wydają się rozwiązania systemowe w zagwarantowaniu bezpieczeństwa członkom społeczeństwa w ramach zarządzania bezpieczeństwem i kryzysowego zarządzania bezpieczeństwem.

W konkluzjach Autor stwierdza, że przeprowadzone badania miały na celu rozwiązanie szczegółowego problemu badawczego zawartego w pytaniu: *Jakie czynniki determinują bezpieczeństwo osób z dysfunkcją ruchu i od czego są uzależnione?*

Osoby z dysfunkcjami ruchu to duża i rosnąca grupa niepełnosprawnych w Polsce. Pomimo tej tendencji nie powstały warunki umożliwiające im zaspokajanie potrzeb: bytowych, ekonomicznych, zawodowych, społecznych, rekreacyjnych, bezpieczeństwa. W rezultacie

grupa jest narażona na umacnianie się negatywnego wpływu niepełnosprawności na ich funkcjonowanie, szanse rozwoju oraz sytuację środowiska rodzinnego (s.283).

Rozdział 5. Ryzyka ewakuacji i pozycjonowanie osób niepełnosprawnych

W rozdziale tym Autor prezentuje wyniki badań wystąpienia bezpośredniego zagrożenia masowego na danym obszarze w zakresie dysfunkcji narządów ruchu części populacji, która musi być poddana ewakuacji ze strefy zagrożenia. Stanowi to duże wyzwanie dla osób, podmiotów odpowiedzialnych za jej przeprowadzenie. Celem niniejszego rozdziału jest realizacja celu cząstkowego oraz rozwiązanie szczegółowego problemu badawczego zawartego w pytaniu: *Jakie są ryzyka towarzyszące ewakuacji i jak ona powinna przebiegać z osobami niepełnosprawnymi?*. Współcześnie sytuacje kryzysowe i zagrożenia w kontekście bezpieczeństwa państwa oddziałują na duże grupy społeczne. Posługują się wówczas pojęciem *zagrożenie masowe* odnosząc je równocześnie do bezpieczeństwa społeczeństwa (zbiorowości). Do współczesnych masowych zagrożeń zalicza się zagrożenie terrorystyczne, pożary, trzęsienia ziemi, katastrofy budowlane (s.287). W takich przypadkach zachodzi konieczność ewakuacji z zagrożonych terenów, która powinna charakteryzować się działaniami systemowymi (s.292). Zmiany, jakie dokonywały się w Polsce, przyczyniły się do powołania różnych formacji, których zadaniem była ewakuacja ludności w przypadku wystąpienia określonego zagrożenia (s.294). Doktorant w niniejszej dysertacji przedmiotem analizy poddaje wyłącznie ewakuacje ludzi podejmowaną w ramach prewencji na obszarze potencjalnie zagrożonym (s.298). Dotyczy ona osób dotkniętych skutkami zagrożenia masowego. Aby skutecznie, prawidłowo i szybko zdiagnozować symptomy zagrożenia, a następnie podjąć sprawne i skuteczne działania, sporządzane są scenariusze ewakuacji, które są następnie wdrażane i rozwijane (s.300). Autor poddaje analizie przykładowy scenariusz ewakuacji w przypadku zagrożenia pożarem w placówce oświatowej. Uwzględnia on etapy: określenie rodzaju zagrożenia, zaalarmowanie, wezwanie służb ratunkowych i podjęcie działań doraźnych. Po stwierdzeniu symptomów zagrożenia zostaje podjęta decyzja o rozpoczęciu ewakuacji zgodnie z przyjętymi procedurami przez daną placówkę (s.302). Odpowiednie warunki, obejmujące organizację ochrony przeciwpożarowej, mają szczególne znaczenie kiedy z obiektu korzystają osoby z niepełnosprawnościami. Polski ustawodawca nakłada obowiązek zapewnienia osobom niepełnosprawnym warunków do korzystania z obiektu budowlanego (wielorodzinnego, publicznego), co ma znaczenie w czasie kryzysu wywołanego przez zagrożenie masowe. Tym samym kluczowe znaczenie ma zagwarantowanie im możliwości opuszczenia obiektu kiedy znajdują się w jego wnętrzu lub ratowanie ich w inny sposób. Występuje tutaj obowiązek cyklicznego raportowania o stanie dostępności obiektu dla osób ze

szczególnymi potrzebami, w tym rozwiązań dostosowanych dla osób niepełnosprawnych. W badaniu autorskim ustalono, że większość respondentów znała zasady ewakuacji osób. Niemniej jednak co dziesiąty uczestnik badania nie dysponował wiedzą z tego zakresu (s.315). Zasadne wydaje się stwierdzenie Doktoranta, że proces ewakuacji osób niepełnosprawnych z dysfunkcją ruchu z obiektu wymaga uwzględniania uwarunkowań (barier) architektonicznych, sprzętowych i organizacyjnych (s.317). Ważny wydaje się również czynnik psychologiczny (przekonane, że zagrażające im niebezpieczeństwo jest niewielkie), który wpływa na szybkie, płynne i harmonijne opuszczenie obiektu (s.319). Istotne wydają się zmiany legislacyjne, które powinny uwzględniać wymagania adekwatne dla różnych form niepełnosprawności. Ta luka w polskim systemie prawnym stanowi przejaw zaniechania polskiego ustawodawcy - stoi w sprzeczności wobec zobowiązań polskiego ustawodawcy, który ratyfikował *Kartę Praw Osób Niepełnosprawnych*. Warunki ewakuacji należy więc dostosować do potrzeb osób niepełnosprawnych, których można podzielić na sprawnych ruchowo i z dysfunkcją narządów ruchu. Skuteczność ich ewakuacji jest rozstrzygana także na etapie projektowania, budowy lub przebudowy obiektu, którego dotyczy ewakuacja. W Polsce nadal są prowadzone działania i programy zmierzające do niwelowania barier (w tym architektonicznych), które wykluczają społecznie osoby niepełnosprawne lub/i ograniczają ich aktywność. Z prezentowanego raportu NIK wynika, że kluczowe znaczenie posiada przyjęta metoda ewakuacji, rodzaj niepełnosprawności, liczba osób, liczba i rodzaj odpowiednich pojazdów, środków (np. krzesła i łóżek ewakuacyjnych). Konieczne wydają się również praktyczne ćwiczenia ewakuacyjne z udziałem osób z niepełnosprawnościami lub/i objęcie odpowiedzialnych pracowników szkoleniami z zakresu takich czynności w sytuacji realnego zagrożenia, aby zoptymalizować poziom skuteczności potencjalnych działań ratowniczych (s.330). Brak jest również w tym zakresie zapewnienia rozwiązań systemowej ochrony, dostosowania do możliwości i potrzeb osób cechujących się brakiem mobilności, kiedy zachodzi potrzeba przeprowadzenia ewakuacji z budynków wielorodzinnych, publicznych, placówek opieki zdrowotnej czy pomocy społecznej.

Rozdział ten stanowi propozycje zmian długofalowych uwzględniających zagadnienia ewakuowania w kolejnych etapach prac koncepcyjno-ustawodawczych, rozpatrywanych nie przejściowo, ale systemowo i powiązanych z obroną cywilną.

Rozdział 6. Koncepcja wsparcia osób z bezsilnością ruchową

Z analizowanych przez Doktoranta prognoz demograficznych wynika, że w kolejnych latach należy spodziewać się wzrostu liczby osób o ograniczonej zdolności poruszania się. Zjawisko to stanowi konsekwencję nasilania się zmian demograficznych, społecznych i

starzenia się społeczeństwa. Pomimo, że osoby z dysfunkcjami ruchu będą potrzebowały pomocy i wsparcia, aby zaspokajać swoje codzienne potrzeby i móc uczestniczyć w życiu społecznym, to ich obecność w przestrzeni publicznej jest determinowana przez właściwą infrastrukturę. Działania te nie zapewniają im w pełni bezpieczeństwa i ochrony w przypadku ogłoszenia wymuszonej ewakuacji. Proces ten wymaga właściwego zaplanowania, skoordynowania oraz uwzględnienia specyfiki niepełnosprawności a także potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Zauważalne są braki techniczne oraz rozwiązania formalno-prawne które mogłyby przyczynić się do optymalizacji procesu ewakuacji (s.335). W rozdziale tym Doktorant dąży do rozwiązania szczegółowego problemu badawczego zawartego w pytaniu: *W jakim kierunku powinny ewaluować koncepcje wsparcia osób z bezsilnością ruchową, aby podnieść efektywność działań, w warunkach wymuszonej ewakuacji i stanów odpowiadających poczuciu bezpieczeństwa personalnego?*. Ważne wydają się rozwiązania mające doprowadzić do aktywizacji środowisk badawczo-naukowych z propozycjami patentowymi włącznie. W ewakuacji ludności z budynku kluczową rolę pełnią drogi ewakuacyjne, które powinny być wytyczone, najkrótsze i najbardziej bezpieczne, prowadzące do strefy pożarowej lub wyjścia z budynku. Działania takie wymagają precyzyjnych zapisów na etapie projektowania budynku, uwzględniających także zapewnienie wolnych od przeszkód dróg ewakuacyjnych. Istotnym elementem jest również możliwość komunikacji ze służbami ratunkowymi mająca wpływ na sprawność i czas podejmowanych akcji ewakuacyjnych oraz konieczność wykorzystania specjalistycznego sprzętu. W systemie bezpieczeństwa bardzo ważne jest uwzględnienie rotacji personelu oraz poczucie przynależności do danej grupy pracowników. Brak jasnych przepisów regulujących precyzyjnie sposoby ewakuacji osób niepełnosprawnych, potwierdzają wyniki prezentowanej kontroli Delegatury NIK w Poznaniu. W sytuacji zagrożenia ludności z niepełnosprawnościami istotne jest przygotowanie określonych technik ewakuacyjnych, które umożliwiają transport osób w bezpieczne miejsce. Wybór metody czy techniki będzie zależał od stopnia i rodzaju niepełnosprawności (s.351). W prezentowanych rozwiązaniach patentowych w rodzimej uczelni Akademii Kaliskiej zespół wdrożeniowo-badawczy opracował i zgłosił do Urzędu Patentowego łóżko do transportu chorych o zmiennej geometrii, mające zastosowanie do pielęgnacji i/lub ewakuacji, zwłaszcza dla osób o masie ciała powyżej 140 kg. Powstało ono na bazie standardowego łóżka szpitalnego o walorach rehabilitacyjnych. Wynalazek może być wykorzystywany w zakładach opieki zdrowotnej, szpitalach, zakładach opieki senioralnej czy innych ośrodkach, w których wymaga się przemieszczanie osób ze stałą lub czasową dysfunkcją możliwości samodzielnego chodzenia (s.359). Ponadto opracowano wiele innych konstrukcji jak wózek do transportu chorych, samobieżny wspornik noszący

transportowych, łóżko do transportu chorych będące pewną modyfikacją powszechnie znanej standaryzacji oraz wiele innych rozwiązań (s.362). Ostatecznie powstało urządzenie w postaci łóżka pielęgnacyjnego, spełniającego normy medyczne, które ułatwia szybką ewakuację pacjentów z pomieszczeń szpitalnych w placówkach o futrynach poniżej 100 cm szerokości, a następnie - transport wewnątrz budynku. Konstrukcja łóżka gwarantuje najwyższą jakość i solidność urządzenia, bezpieczeństwo osób o wyższej wadze (z nadwagą i otyłością) posiadającą zmienną geometrię co można używać jako awaryjny środek ewakuacyjny z łóżek tradycyjnych (s.365). Niniejszy projekt został poddany opinii ekspertów czyli przedstawicieli służby zdrowia, straży pożarnej i pracowników domu pomocy społecznej. Wszyscy eksperci zwrócili uwagę na duże znaczenie wynalazku dla bezpieczeństwa osób z niepełnosprawnością ruchową szczególnie w zakresie szybkiej i bezpiecznej ewakuacji. W przeprowadzonych opiniach wykorzystano również oceny respondentów przydatności cech nowego modelu łóżka rehabilitacyjnego dodatkowo ułatwiającego ewakuację, które wypadły pozytywnie (77%).

Wprowadzenie takich zmian - zdaniem Doktoranta - wpłynie na poprawę procesu ewakuacyjnego, a nowe sposoby i środki techniczne posłużą jako element wspierający w procesie ewakuacji (s.381).

Zwieńczenie dysertacji stanowi zakończenie, które ocenić należy pozytywnie. Przedstawione zostały w nim wnioski prowadzonych przez Doktoranta poszukiwań i dociekań badawczych. W toku badań naukowych dokonano diagnozy stanu obecnego, odnosząc się do pozycjonowania i atrybutów wynikających z szeregu właściwości bezpieczeństwa osobistego człowieka ograniczonego ruchowo. Czynniki te powiązano z ustalonymi rodzajami zagrożeń i wynikającym z nich ryzykiem ewakuacji, dotyczącym niepełnosprawnych. Doktorant osiągnął w ten sposób główny cel pracy postrzegany w kategoriach poznawczych (teoretycznych) i praktycznych (użytkowych), który ostatecznie sprowadził się do stworzenia rozwiązania wspierającego bezpieczną ewakuację osób niepełnosprawnych ruchowo. Potwierdzono rozbudowaną treściowo hipotezę główną i pięciu hipotez szczegółowych. Wyprowadzono szereg wniosków o charakterze ogólnopodsumowującym stwierdzając, że *personalne* bezpieczeństwo osób z dysfunkcjami ruchu jest kształtowane głównie przez czynniki społeczne, personalne (charakter i stopień niepełnosprawności ruchowej) i systemowe. Kluczowe znaczenie posiada jednak indywidualny stan zdrowia i jego natura, ponieważ dany stopień niepełnosprawności odpowiednio polaryzuje wynikające z tego problemy (s.384). W toku prowadzonych badań wykazano, że w kraju doszło do szeregu zaniedbań, a nawet zaniechań szczególnie w regulacjach prawnych. Nie ujęto bowiem żadnych kwestii powiązanych z obroną cywilną, a w tym zagadnień dotyczących ewakuowania, które to

opracowane rozwiązania nie zostały wdrożone. Doktorant stwierdza, że aby zapewnić optymalny poziom bezpieczeństwa osobom z dysfunkcjami ruchu w czasie wymuszonej ewakuacji, należy podjąć liczne działania, w tym lepiej poznać naturę bezpieczeństwa tej grupy społecznej, co wymaga zainicjowania prac koncepcyjnych i badawczych o charakterze interdyscyplinarnym. Zasadne wydaje się wymuszenie na instytucjach publicznych i organizacjach społecznych większej aktywności, aby mogły wywierać silniejszy nacisk na polskiego ustawodawcę i władze wykonawcze w zakresie lepszej ochrony i wsparcia niepełnosprawnym, szczególnie w czasie możliwej/wymuszonej ewakuacji. Działania takie wymagają określonych zmian na poziomie koncepcyjnym, systemowym i realizacyjnym, a także dostępu do nowych rozwiązań, technologii i urządzeń (s.385). Wartością takich rozwiązań mogą być zaprezentowane w dysertacji potwierdzone badawczo propozycje powiązane ze złożeniem wniosków patentowych na łóżko i adapter do transportu osób niepełnosprawnych ruchowo w czasie wymuszonej ewakuacji. Wdrożenie takich rozwiązań stanie się przyczynkiem usprawnienia i podniesienia poziomu bezpieczeństwa osób z dysfunkcjami ruchu (s.386). Sposób prowadzenia narracji potwierdził dobrą znajomość podjętej problematyki, która jest zbieżna ze ścieżką zawodową Doktoranta. Od kilkunastu lat zajmuje się bowiem tematyką procedur ewakuacji osób niepełnosprawnych w Akademii Kaliskiej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego. Przedstawione wnioski są logiczne i poparte właściwymi argumentami.

Podsumowując, stwierdzam, że recenzowana dysertacja wnosi szereg pozytywnych elementów do propozycji koncepcji usprawnienia wsparcia osób niepełnosprawnych ruchowo w czasie wymuszonej ewakuacji, jednocześnie inspiracje do prowadzenia dalszych rozważań badawczych w tej materii.

Uwagi i pytania

W związku z przedstawionymi dotychczas argumentami, proszę w czasie publicznej obrony odnieść się do następujących kwestii:

1. W jakim zakresie Polska implementuje (bądź nie) rozwiązania stosowane przez instytucje i podmioty zajmujące się tą problematyką na szczeblu Unii Europejskiej. Jakiego można (należy) przyjąć rozwiązania instytucjonalne, aby problem osób z niepełnosprawnością, który w krajach UE jest zróżnicowany, zminimalizować.
2. System orzekania o niepełnosprawności w Polsce jest niejednolity. Czy według Pana model orzekania o niepełnosprawności należy ujednolicić - jeśli tak, to wg jakich kryteriów?

Powyższe pytania i uwagi krytyczne zawarte w recenzji nie mogą jednak rzutować na końcową ocenę dysertacji, która jest pozytywna. Podjęte przez Doktoranta wysiłki badawcze przyniosły rezultat, który należy uznać za naukowo poprawny. Zasadniczy cel rozprawy został zrealizowany, a przedstawione koncepcje poszukiwań nowych rozwiązań należy ocenić pozytywnie.

WNIOSEK KOŃCOWY

Podsumowując recenzję, stwierdzam, że rozprawa doktorska **Pana mgr. Łukasza Mikołajczyka pod tytułem „BEZPIECZEŃSTWO OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH RUCHOWO W WARUNKACH WYMUSZONEJ EWAKUACJI”** zasługuje na pozytywną ocenę.

Zgodnie z określonymi w aktach prawnych wymaganiami powinna stanowić oryginalne ujęcie problemu, a także wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta oraz umiejętność zastosowania warsztatu metodologicznego - narzędziowego. Uwzględniając powyższe uznać należy, że:

1. Osiągnięto właściwą dysertacją spójność prezentowanych badań w związku z przyjętymi założeniami procesu badawczego .
2. Oryginalność ujęcia tematu nie budzi zastrzeżeń .
3. Innowacyjność stanowi propozycje patentowe usprawnienia w obszarze bezpieczeństwa osób niepełnosprawnych ruchowo.
4. Praca stanowi oryginalny i nowatorski utwór naukowy, w którym potwierdzona została ogólna wiedza teoretyczna Doktoranta.
5. Autor posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia badań naukowych, co przejawia się we właściwym doborze metod badawczych oraz poprawnym ich wykorzystaniu.

Biorąc pod uwagę zaprezentowaną ocenę rozprawy doktorskiej należy stwierdzić, że spełnia ona podstawowe wymogi formalne stawiane przed pracami doktorskimi wynikającymi z odpowiednich aktów prawnych.

Fakt ten kwalifikuje Pana mgr. Łukasza MIKOŁAJCZYKA do kontynuowania procedury zmierzającej do nadania stopnia naukowego doktora przez Radę Naukową Dyscypliny Nauk o Bezpieczeństwie Akademii Kaliskiej.

Niniejszym stawiam wniosek o dopuszczenie Pana mgr. Łukasza MIKOŁAJCZYKA do kolejnych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora.

